

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2025.493928.1406>

The Validity of Cryptocurrency Transactions and the Analysis of Associated Disputes

Hossein Qahari^{1*} , Javad Hosseinzadeh²

¹ Postdoctoral Research Fellow of Queen Mary University of London, Department of Private Law, Attorney at Law, Tehran, Iran.

² Assistant prof. of Department of Law. University of Science and Culture. Tehran. Iran.

Article Info	Abstract
Original Article	Cryptocurrency is one of the modern tools that aims to replace money and is sometimes traded among citizens as a commodity or a means of debt payment. Even though the legislator has banned cryptocurrency exchange in domestic transactions, its buying and selling is common among some people. Therefore, it's necessary first to find the situation of such transactions and then the type of reaction of the court to the lawsuit on cryptocurrency among the provisions and in the shadow of general legal principles. This article seeks to answer these questions: 1) What is the legal status of cryptocurrency trading? 2) In a legal dispute of cryptocurrency transaction, can the promise request the court to hand over the cryptocurrency by the promisor? 3) Can a right not protected by the law be claimed in court? The authors believe that cryptocurrency transactions can be done in two ways: first, in the form of a "trade item" and second, as a "means of payment." The cryptocurrency transaction is void under the law, but if it is agreed upon as a means of payment, the contract is valid. But we cannot use cryptocurrency as the price of the transaction, and fiat money should be given instead.
Received: 14-12-2024	
Accepted: 05-03-2024	
Keywords: The Right to Cryptocurrency Cryptocurrency in Civil Procedure Irrevocability of Cryptocurrency Transactions The possibility of Claiming Cryptocurrency Prohibition of Cryptocurrency Trading	
*Corresponding author e-mail: h.qahari@lecturer.usc.ac.ir	
How to Cite: Qahari, H., & Hosseinzadeh, J. (2025). The Validity of Cryptocurrency Transactions and the Analysis of Associated Disputes. <i>Modern Technologies Law</i> , 6(11), 253-276.	
Published by University of Science and Culture https://www.usc.ac.ir Online ISSN: 2783-3836	

1. Introduction

The complex economic relations in the current era increasingly demand the provision of efficient, rational, and comprehensive legal norms. Non-compliance with the law and exploitative behaviors, which reflect a clear image of the present culture, pose a threat to the economic and social health of our nation. Among the causes of such risky behavior, factors such as concerns over the continuous depreciation of the national currency and widespread changes in people's welfare standards can be highlighted. However, irrespective of the reasons behind this dominant profit-seeking behavior, ignoring government regulations—if not properly identified and controlled—can have devastating consequences across political, economic, social, and cultural domains. One area of evasion from the law is the buying and selling of cryptocurrencies or the commitment to settle debts through the delivery of cryptocurrencies, without regard to their official prohibition.

With the emergence of cryptocurrencies, transactions based on these tools have gained significant popularity among citizens in various countries. Individuals use their electronic wallets to buy and sell a growing range of cryptocurrencies, and in some cases, they also utilize them as a means of payment. The approach of different governments toward these types of transactions is not uniform. In Iran, the legislator has prohibited the buying and selling of cryptocurrencies, while allowing their mining. However, miners are obligated to sell the mined cryptocurrency to a government-approved exchange. Despite this, government regulations have been somewhat disregarded, and it can be said that, despite the explicit legal prohibition, cryptocurrency transactions have become commonplace among the public.

2. Methodology

This research seeks to analyze the claim for cryptocurrency recovery through a descriptive-analytical method, based on the norms and principles governing the legal system of Iran, particularly the principles and rules of civil procedure. It aims to examine the theoretical foundations and practices of certain countries, providing the necessary information for creating a legislative and judicial framework and offering solutions in the event of legal disputes among traders.

3. Results and Discussion

Legal disputes are an inevitable consequence of social life. Cryptocurrency transactions, in whatever form they may occur, have the potential to lead to legal conflicts under various legal categories.

The conclusions drawn from this research are based on an analysis of the following questions: How can a legal dispute related to cryptocurrency be initiated as a lawsuit in Iranian courts? To answer this question, a distinction must be made between two scenarios:

1. If cryptocurrency is agreed upon as the “subject of the transaction”: As per Article 348 of the Civil Code, a sale of goods that is prohibited by law is considered void. Therefore, any agreement involving cryptocurrency as the subject matter of the contract is legally invalid, and a claim for the return of such unlawful assets (cryptocurrency as the main subject of the obligation) is not enforceable in court. This would result in the dismissal of the claim.

2. If a transaction involves a specified subject matter and, after determining the price, the parties choose cryptocurrency as a payment method: In this case, firstly, based on the principle of validity of transactions the transaction cannot be deemed invalid. Secondly, given the impossibility of fulfilling the original payment condition in cryptocurrency, payment will be paid by local currency instead. Thus, in such a scenario, a claim for the “price of cryptocurrency” does not face any legal obstacles, and the court can grant the request for the payment of the price (in the form of the local currency).

Another question that needs to be addressed is the court's response to a lawsuit for the claim of cryptocurrency in the context of direct and indirect obligations. It has been stated that a action for the claim of cryptocurrency is not acceptable due to its conflict with public order. In the case of direct cryptocurrency transactions, a legal right is not created in reality, so a civil action based on it cannot be established. This is because the foundation of a civil claim is a legitimate and enforceable right that must be demonstrably realizable. Therefore, when the creation of a right conflicts with public order, mandatory rules take precedence, and with the dominance of public interest over private will, the courts do not recognize any rights for the parties involved and will dismiss the claim.

However; The issuance of a ruling for the payment of cryptocurrency, when specified as a secondary (indirect) obligation in the contract, is permissible, provided that all other conditions are met. This is because the direct obligations of the parties represent legitimate rights protected by the legislator, and their exchange is lawful. However, the payment of cryptocurrency as a substitute for the subject matter of the contract is neither feasible nor possible for the obligated party. In such circumstances, the claim for the payment of cryptocurrency and its acceptance by the court is viable.

The third question is: What is the status of the injunction and precautionary measures regarding cryptocurrencies? The injunction and precautionary measures of cryptocurrency require access to a server (or computer system) to facilitate temporary execution, securing, confiscation, auctioning, and sale. However, in the current situation, the mechanisms for the injunction and precautionary measures of cryptocurrency are not available in Iran, and accepting requests for or issuing precautionary orders to seize or secure cryptocurrency is not valid due to the inability to implement them.

The validity of cryptocurrency transactions, both when they are the subject of the primary obligation and when they serve as a means of payment for debt, within the context of the relationship between the parties and third parties, is a matter of legal consideration. A cryptocurrency sale contract, provided it adheres to all relevant legal elements, is at least enforceable between the contracting parties. This is because, on the one hand, the grounds for the invalidation of legal actions under the country's legal and jurisprudential framework are clearly defined, and the authority to expand or limit the scope of such actions rests with the legislator, not the executive. Thus, a government decree prohibiting cryptocurrency transactions cannot render invalid a contract that involves the transfer of cryptocurrency as a condition. On the other hand, the general legal principles governing the country's transactional system tend to preserve the integrity of legal institutions. Therefore, any interpretations that would undermine an agreement should be made in a manner that does not invalidate the contract itself. Consequently, declaring a direct cryptocurrency transaction as void, or reverting to an alternative when cryptocurrency is agreed upon as a secondary obligation, does not justify disregarding the direct contractual obligations between the parties. The commitment arising from these contractual obligations remains enforceable between the parties, even if such obligations are not enforceable vis-à-vis third parties.

4. Conclusions and Future Research

The obligations arising from economic policy are intrinsically tied to the national interests of each country. The will of the contracting parties is recognized to the extent that it does not conflict with mandatory regulations aligned with the country's macroeconomic policies.

Cryptocurrency is an emerging phenomenon, the future of which has caused doubt and differing opinions even among renowned economists worldwide. Currently, and at least until more appropriate regulations are enacted in this area, it is necessary to rely on the expert opinions of economists and to respect and observe the government regulations based on these views.

The legal system, by virtue of its inherent duty, does not tolerate disrespect for regulations and, while respecting individual freedoms, prioritizes public interests. However, a distinction must be made between a contract whose primary subject is the buying and selling of cryptocurrency and a contract where the delivery of cryptocurrency is a secondary aspect.

In direct cryptocurrency transactions, the prohibition of such transactions and the principle of judicial protection for public order necessitate that the terms of the agreement between the parties be interpreted in light of the priority of public interests over the private interests of the contracting parties. Therefore, a contract whose primary subject is the “transfer of cryptocurrency” and which conflicts with public order should be deemed invalid.

However, in a transaction where the main obligation is the delivery and payment of a lawful item, such as where the buyer is obligated to pay a specified amount of national currency, but the parties agree to fulfill the obligation using cryptocurrency, the contract should be presumed valid, even if the secondary obligation (the cryptocurrency transfer) cannot be fulfilled. This is because declaring the legal relationship invalid contradicts the general principle, and in case of doubt, the contract should be considered valid as long as the exchange of the consideration is not explicitly prohibited by the legislator. In such transactions, since the fulfillment of the obligation as agreed upon is not possible and, on the other hand, the main obligation to pay the lawful consideration is not obstructed, according to the provisions and general principles governing civil law, the contract is valid.

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2025.493928.1406>

اعتبار دادوستد رمزارز و تحلیل دعاوی مرتبط با آن

حسین قهاری^{۱*}، جواد حسین‌زاده^۲

^۱ پژوهشگر موقت پسادکتری دانشگاه کوپن مری لندن، وکیل دادگستری، تهران، ایران.

^۲ دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	رمزارز ابزار نوینی است که سودای جایگزینی با پول را دارد و گاه به‌عنوان کالا یا وسیله پرداخت دین میان شهروندان دادوستد می‌شود. هرچند قانونگذار مبادله رمزارز در مراودات داخلی را ممنوع ساخته، اما خرید و فروش آن در میان بخشی از مردم رایج است؛ بنابراین لازم است نخست تکلیف این‌گونه معاملات و سپس نوع واکنش مراجع قضایی در قبال دعاوی بر رمزارز را از میان مقررات و در سایه اصول کلی حقوقی بیابیم. در واقع این نوشتار در پی یافتن پاسخی برای این پرسش‌هاست که وضعیت حقوقی معامله رمزارز چیست؟ در اختلاف حقوقی برخاسته از معامله رمزارز، آیا متعهدله می‌تواند الزام متعهد به تسلیم رمزارز را از دادگاه درخواست کند؟ آیا حقی که مورد حمایت مقنن نیست در دادگاه قابل مطالبه است؟ نگارندگان بر آن‌اند که معاملات رمزارز به دو صورت انجام‌شدنی است: در چهره «مورد معامله» و در قامت «وسیله پرداخت دین». نفس معامله رمزارز باطل است، اما در صورتی که رمزارز نه در چهره مورد معامله، بلکه به‌منزله وسیله پرداخت، مورد تراضی قرار گرفته باشد عقد صحیح، لیکن وفای به عهد به‌دلیل ممتنع بودن شرط تأدیه به جنس با رجوع به قیمت امکان‌پذیر است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵	
واژگان کلیدی: حق بر رمزارز رمزارز در حقوق اثبات منع معامله رمزارز امکان مطالبه رمزارز استنادناپذیر بودن معامله رمزارز	
* نویسنده مسئول رایانامه: h.qahari@lecturer.usc.ac.ir	
نحوه استناددهی: قهاری، حسین، و حسین‌زاده، جواد (۱۴۰۴). اعتبار دادوستد رمزارز و دعاوی مرتبط با آن. حقوق فناوری‌های نوین، ۶(۱۱)، ۲۵۳-۲۷۶.	
ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ https://www.usc.ac.ir	
شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۳۸۳۶	

مقدمه

روابط پیچیده اقتصادی کنونی بیش از پیش نیازمند تمهید هنجارهای حقوقی کارا، عقلانی و فراگیر است. قانون‌گزینی و رفتارهای سودجویانه، که تصویری آشکار از فرهنگ حال حاضر را منعکس می‌کند، تهدیدی برای سلامت اقتصادی و اجتماعی میهنمان به‌شمار می‌رود. از میان علل این رفتار مخاطره‌آمیز، می‌توان به عواملی مانند نگرانی ناشی از کاهش پیوسته ارزش پول ملی و تغییرات گسترده استاندارد رفاهی مردم اشاره کرد؛ اما فارغ از چرایی این سودگرایی چیره، نادیده‌انگاشتن مصوبات دولت چنان‌چه به‌درستی شناسایی و کنترل نشوند، آثار ویرانگری در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر جای می‌گذارد. یکی از میدان‌های گریز از قانون، خریدوفروش رمزارز یا تعهد به پرداخت دین از طریق تسلیم رمزارز بدون ملاحظه منع رسمی آن است. با توجه به اهمیت موضوع و پیامدهای ناگواری که ممکن است از این گذرگاه برای سازمان اقتصادی و دستگاه قضایی کشور پدید آید، این پژوهش در پی پاسخ به دو پرسش محوری است:

۱. آیا دعوای اثبات و الزام به ایفاء تعهد تسلیم رمزارز در نظام حقوقی فعلی کشور پذیرفتنی است؟

۲. حدود اعتبار قرارداد متضمن تعهد رمزارزی در «رابطه خصوصی طرفین قرارداد» و در «فضای عمومی حقوق» چیست؟

۱. حق مادی مشروع، لازمه دادخواهی

یکی از ارکان برپادارنده دعوای مدنی، حقی است که انکار یا نقض شده است (Daftari, 2019, p. 215). اهمیت حق موضوع دعوا به‌اندازه‌ای است که اندیشمندان حقوق طی قرن‌های متمادی، تفکیکی میان حق مادی از حق آیینی قائل نبودند. تعبیر حقوق دانان فرانسه آن بود که «بدون حق مادی، حق دادخواهی ایجاد نمی‌شود.»^۱ اما این باور با گذشت زمان دگرگون شد و حقوق نظری بر آن شد که دادخواهی را مستقل از حق ماهوی شناسایی کند^۲ و دادخواهی را نه به‌عنوان ابزار وابسته، بلکه در چهره حق شخصی آیینی^۳ برای حمایت از حق شخصی ماهوی^۴ به‌شمار آورد (Mohseni, 2014, p. 41). با وجود این، مبالغه در این جداسازی روا نیست و بایسته است که دامنه استقلال حق دادخواهی را تنها به مرحله پذیرش دعوا و تجویز حق طرح موضوعات و جهات حکمی مرتبط^۵ در فرایند دادرسی محدود سازیم. به‌عبارت دیگر، دادخواهی در مقام نظر دارای اصالت کافی است، اما هرگز نباید پنداشت که بدون وجود حق ماهوی، سرانجامی خواهد داشت.

حق موضوع دادخواهی دارای ویژگی‌هایی است؛ از جمله این‌که این حق‌ها در مرحله تکوین فراتر از توصیف قانونی در عالم خارج و هنجارهای مصوب حقوقی موجودیت یافته و به‌منزله امور موضوعی عرضه می‌شوند. داده‌های خامی هستند که از طریق اصحاب دعوا به مرجع قضایی ارائه می‌شوند (Heydari & Keyhan, 2022, p. 296) و هرچند ممکن است در حالت ابتدایی خود فاقد اثر حقوقی معینی باشند، همین وقایع، منبع حکم محسوب می‌شوند (Mohseni, 2016, p. 154).

در واقع، امر موضوعی به‌موجب قانون ایجاد نمی‌شود، لیکن در مرحله تمیز حق وضعیت رویدادهایی که موجد حق و تکلیف است به‌موجب قانون معین می‌شود. این قانون است که به امر موضوعی اثر حقوقی می‌بخشد، اثری که فاعل آن لزوماً بدان التفاتی نداشته است (Shams, 2014, p. 3).

1. Pas de droit, pas d'action.

۲. ماده ۳۰ کد جدید آیین دادرسی مدنی فرانسه تحت نفوذ اندیشه‌های بزرگانی چون موتولسکی این‌گونه نوشته شده است: «دادخواهی برای مدعی، حق شنیده‌شدن در ماهیت ادعاست تا دادرس درباره درستی یا نادرستی مبنای آن، اظهارنظر کند. برای طرف مقابل، دادخواهی حق گفت‌وگو درمورد مبنای آن ادعا است» (Mohseni, 2016, p. 85).

3. Droit Subjectif Processuel.

4. Droit Subjectif Substantiel.

5. Pertinent (Relevant).

آیین دادرسی معطوف به روش‌هایی است که منتهی به طرح و اثبات ادعاهای ماهوی می‌شود و در این رهگذر، حکومت حقوق ماهوی بر حقوق دادرسی نمایان می‌شود.^۱ براین اساس، حقوق دادرسی به حقوق مادی وابستگی کاملی دارد و بدون آن نمی‌توان ارزش چندانی برای آن قائل شد (Cappelletti & Garth, 2019, pp. 51-52).

بر این بنیاد، حق مستقل «مورد استماع قرار گرفتن»^۲، تابع نوعی قضاوت پسینی درباره حقوقی است که دعوا را برپا داشته و لزوماً به معنای پذیرش دعاوی فاقد مبنای مادی مشروع نیست؛ بدین معنا که اگرچه پذیرش دادخواست نمی‌تواند موکول به احراز مشروعیت حق مادی باشد و توانایی مراجعه به دادگستری از جمله اصول بنیادینی است که هرگز نباید با مانعی روبه‌رو شود، لیکن رکن اصلی رسیدگی به ماهیت هر ادعایی احراز تحقق واقعی و مشروع حق ماهوی در بدو دادرسی است و بدون شناسایی حق مبنای، قضاوتی در کار نخواهد بود. از چشم‌انداز این پژوهش، دادرس هنگامی حق ورود در ماهیت ادعا را دارد که اولاً فایده اقتصادی، اجتماعی یا فردی عقلایی بر موضوع خواسته مترتب باشد و ثانیاً مبنای تحقق و زمینه اجرای مفاد حق درخواست‌شده، قانونی باشد.

۱-۱. رمزارز در چهره «حق ماهوی»

ارز مجازی یا رمزارز واپسین مرحله در سیر تکوین تاریخی پول است که در پی بی‌اعتمادی به دولت‌ها شکل گرفته و انقلابی در تاریخ پول پدید آورده است؛ زیرا نه مبتنی بر پشتوانه حقیقی^۳ است^۴ و نه مورد حمایت اعتبار حکمی^۵ یک دولت قرار دارد^۶ (Asgari, 2021, p. 274). این ابزار در سالیان اخیر و به‌رغم مخالفت بسیاری از دولت‌ها، به‌مثابه جایگزینی برای پول و اغلب با هدف مبادله^۷ ارزش میان سوداگران رونق بسزایی یافته است.

پیدایش رمزارز به‌منزله نوعی دارایی دیجیتال از طریق محاسبات الگوریتم ریاضی و برپایه فناوری زنجیره بلوکی^۸ صورت می‌پذیرد (Nelson, 2019, p. 3). زنجیره بلوکی بخشی از داده‌های رمزواره دفاتر کل توزیع‌شده^۹ است که سوابق تراکنش‌ها در زنجیره‌های متصل به هم در آن ذخیره می‌شود (Roshan et al., 2018, p. 53).

برای روشن شدن ماهیت رمزارز باید به مفهوم حقوقی «پول» توجه داشت. پول کمیتی نامعلوم و عاری از تئوری حقوقی است. صاحب‌نظران حقوقی به پیروی از اقتصاددانان، پول را برپایه کارکردهای آن به‌منزله معیار سنجش یا ابزار پرداخت و واسطه مبادله توصیف می‌کنند و می‌توان گفت که تفاوتی در تعریف اقتصادی پول با توصیف حقوقی آن دیده نمی‌شود (Roshan et al., 2018, p. 58)، اما درمورد چیستی رمزارز، اتفاق نظر وجود ندارد و جایگاه حقوقی آن در سایه آرمان و اندیشه اقتصادی، سیاسی و حقوقی کشورها هویدا می‌شود. برخی سیاست‌گذاران اقتصادی با اندکی مسامحه و برای تسهیل قانون‌گذاری در حوزه رمزارز، آن را نوعی پول دانسته‌اند.

۱. برای ملاحظه تحلیل چگونگی هم‌نشینی حقوق شکلی و ماهیت ببینید:

Johnson, jr., Thinking About Access-A Preliminary Typology of Possible Strategies: Cappelletti and Garth (ed), Emerging Issues 3-168. Available at: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/thinking-about-access-preliminary-typology-possible-strategies>.

2. Right to Be Heard/ Droit d'être entendu.

3. Metalism Theory

4. Commodity Money

5. Chartalism Theory

6. Fiat Currency

7. Medium of Exchange

8. Blockchain

9. Distributed Ledger

مهم‌ترین نهاد نظارت بین‌المللی بر شبکه دادوستد تاریک^۱، پول‌شویی^۲ و تأمین مالی تروریسم^۳ در راستای ترسیم و پیشنهاد «استانداردهای بین‌المللی در مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و اشاعه‌گری»^۴، گروه ویژه اقدام مالی^۵ است. مطابق با تعریفی که این سازمان به منزله متولی اصلی رصد و نظارت تراکنش‌های مشکوک ارائه کرده است، رمزارز «پول» محسوب می‌شود. در گزارش سال ۲۰۱۴ این گروه آمده است: «پول مجازی داده‌ای دیجیتال است که به منظور مبادئه مالی، سنجش^۶ یا ذخیره ارزش^۷ استفاده می‌شود و درعین حال از سوی هیچ‌یک از نظام‌های حقوقی پذیرفته نشده است»^۸ (FAFT Report, 2014 - 2015, p. 18).

پذیرش معیار «پول» بدین معناست که دادگاه‌ها احکام و آثار وجه نقد را بر رمزارز مترتب کنند. از این دیدگاه، تسلط بر انتقال رمزارز لزوماً به معنای مالکیت بر یک شیء تکوینی نیست. رمزارز مانند پول دارای ارزش ذاتی برای تبدیل شدن به کالای واقعی یا خدمات ملموس است و از این حیث کارکرد کاملی دارد. گذشته از آن، وجه نقد به جهت داشتن ارزش ذاتی قابل نقل و انتقال به دیگری است و حتی پول ناشی از جرم نیز دارای قدرت کافی است.

اما این تلقی چهره تفسیری و پیشنهادی دارد و الزامی برای کشورهای عضو FATF ایجاد نکرده است؛ ازاین‌رو کشورهای مختلف رویکردهای گوناگونی را در پیش گرفته‌اند.

برخی از نظام‌های حقوقی، به منظور دستیابی به اهدافی مانند دریافت مالیات، مقابله با جرایم سازمان‌یافته، اعمال کنترل اقتصادی، و رسیدگی به دعاوی مرتبط با رمزارز تعیین صلاحیت قضایی، اقدام به جعل اعتبار برای رمزارز کرده و ماهیت‌های چندگانه‌ای برای آن در نظر گرفته‌اند (Posner, 2014).

حقوق شکلی ایالات متحده به تبعیت از نظام حقوق مالیاتی^۹ رمزارز را در دسته اموال پیکردار^{۱۰} طبقه‌بندی کرده است (Roshan et al., 2018, p. 56). این نگاه بر «پنداشت وجود فیزیکی»^{۱۱} رمزارز در فضای دیجیتال^{۱۲} استوار شده است.

1. Darknet Market

2. money laundering

3. Terrorism Financing

4. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation

۵. استانداردهای سازمان FATF حساسیت ویژه‌ای در خصوص رمزارزها نشان داده و خواستار نظارت و کنترل دولت‌ها با این پدیده است. بازتاب نگاه محافظه‌کارانه این گروه، در واپسین گزارش سازمان را ببینید:

The Financial Action Task Force (FATF) is an independent inter-governmental body that develops and promotes policies to protect the global financial system against money laundering, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction. The FATF Recommendations are recognised as the global anti-money laundering (AML) and counter-terrorist financing (CFT) standard. Available at: <https://www.fatfgafi.org/content/dam/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>.

6. Financial Action Task Force (FATF).

۷. برای مطالعه آخرین توصیه‌نامه‌های این سازمان، ببینید:

Financial Weapons of War, Minnesota Law Review (2016), available at: <http://ssrn.com/abstract=2765010>

8. Unit of Account

9. Store of Value

۱۰. این سند در سال ۲۰۱۹ به‌روزرسانی شده و الزاماتی برای کشورهای ارائه‌دهنده خدمات مربوط به دارایی‌های مجازی تعریف کرده است. ازجمله این تکالیف می‌توان به راهکار دولت‌ها برای شناسایی کامل مشتریان (توصیه شماره ۱۰) و نگهداری ایمن اطلاعات (توصیه شماره ۱۶) اشاره کرد. برای مطالعه بیشتر ببینید:

<https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-rba-virtual-assets-2021.html>.

۱۱. اداره درآمد وزارت خزانه‌داری ایالات متحده طی بیانیه منتشرشده در سال ۲۰۱۴، رمزارز را از جهت مقررات مالیاتی در موقعیت «نگهداری سرمایه» به‌عنوان دارایی ثابت و در راستای «مبادلات مالی»، ارزش به‌شمار آورده است؛

IRS Notice 2014-21, Guidance on Virtual Currency (March 25, 2014), Q1. (Available at: <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf>).

۱۲. در فرهنگ حقوقی بلک‌لا اموال پیکردار به اشیای ملموس فیزیکی تکوینی تعبیر شده است؛

BLACK'S LAW DICTIONARY 38-1335 (9th ed. 2009)

13. The Assumption of Physical Existence

14. Digital Currency

(Asgari, 2021, p. 275) و روشی برای اعطای صلاحیت کامل به دادگاه^۱ به شمار می‌رود تا محاکم برای رسیدگی به دعاوی رمزارز با ایراد صلاحیت دعاوی اموال بی‌پیکر^۲ روبه‌رو نشوند^۳.

برخی دیگر مانند چین و آلمان، غیر متمرکز بودن^۴ زنجیره و کنترل بسیار محدود و گاه ناممکن دولت‌ها بر جریان انتشار و مبادلات رمزارزها را موجهی برای جداسازی ماهیت رمزارز از پول و ارز دانسته و با عنوان کلی «دارایی» یا «کالای مجازی»^۵ از آن یاد کرده‌اند (Cvetkova, 2018, p. 130).

در کشور ما قدر مسلم حاصل از مقررات مبهم و پراکنده دولتی آن است که اوصاف رمزارز با تعریف پول سازگار نیست؛ زیرا پول در حقوق ایران جایگاهی حقوقی است که به اعتبار جعل حاکمیتی (انشایی یا اخباری) دارای ارزش حکمی است و رواج عمومی رمزارز، موجب توسیع تعریف و صدق اسم پول بر آن نمی‌شود. افزون بر آن، رمزارز ارز هم نیست:

بند «پ» ماده یک قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در تعریف ارز اشعار می‌دارد: «پول رایج کشورهای خارجی، اعم از اسکناس، مسکوکات، حوالات ارزی و سایر اسناد مکتوب یا الکترونیکی است که در مبادلات مالی کاربرد دارد.» روشن است که رمزارز با این تعریف مطابقتی ندارد. اعتبار پول خارجی نیازمند مقدماتی مانند تأیید حاکمیت کشور پذیرنده و اعتبار بین‌المللی کشور منتشرکننده ارز است و هر پولی را نمی‌توان در نظام اقتصادی کشور، دارای وجهه مبادلاتی و ذخیره ارزش دانست. رمزارز پول رایج هیچ کشور مطرحی^۶ نیست و معدود کشورهایی که با هدف تنظیمگری بدان اعتبار نسبی بخشیده‌اند نیز رمزارز را پول رسمی کشور خود معرفی نکرده‌اند. مقررات حوزه رمزارز کشور در تعیین ماهیت رمزارز روشن نیستند و تعابیر مقنن قابلیت آن را دارد که به اقتضای دادرسی‌های اداری، مدنی و کیفری تفسیر شوند. «سند الزامات و ضوابط فعالیت در حوزه رمزارزها در کشور» مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۸ بانک مرکزی در صدر تعریف خود از رمزارز می‌گوید: «رمزارز یک نوع دارایی مالی است که بر بستری دیجیتال، غیر متمرکز و شفاف به نام زنجیره بلوک، موجودیت می‌یابد. این دارایی‌ها می‌توانند در شرایطی کارکرد پولی به خود بگیرند...»^۷

در قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی مصوب ۱۴۰۲/۰۹/۱۴، برای نخستین بار از تعبیر «رمزپول» یاد شده است. بند «ض» ماده یک این قانون، رمزپول را این‌گونه تعریف کرده است: «نوعی پول رقومی (دیجیتال) رمزنگاری شده است که در بستر پایگاه داده اشتراکی به صورت متمرکز (با محوریت بانک مرکزی) یا غیر متمرکز ایجاد و به صورت غیر متمرکز مبادله می‌شود.» ملاحظه می‌شود که تعریف روشنی از رمزپول ارائه نشده و مشخص نیست که تعبیر رمزپول، ارزهای دیجیتال دیگر مانند بیت‌کوین را نیز در بر می‌گیرد یا نه. به‌ویژه این که در بند ۱۳ از فصل دوم ماده ۳ این قانون «تنظیم‌گری در حوزه رمزپول‌ها و نظارت بر مبادله آن‌ها در چهارچوب قوانین مربوط» بر عهده بانک مرکزی گذاشته شده است و از آن جایی که بانک مرکزی به لحاظ فنی امکان دسترسی به منابع اطلاعاتی معاملات رمزارزها را ندارد، این باور نیرو می‌گیرد که دولت

1. The Full Scope of the Court's Power

2. Intangible Property

۳. برای اعمال صلاحیت دادگاه‌های ایالتی آمریکا این الزام وجود دارد که اموال در تسلط فیزیکی قلمرو آن دادگاه قرار داشته باشد. این صلاحیت در وضعیتی که موضوع دعوا اموال بی‌پیکر است با دشواری‌های تعیین صلاحیت روبه‌رو می‌شود. برای ملاحظه معیارهای تعیین صلاحیت در سابقه قضایی ایالات متحده ببینید: Hanson v. Denckla 357 U.S. 235, 246 (1958) & Non Resident Claimants 49 YALE L.J. 241 (1939).

4. Decentralization

5. Virtual Commodities

۶. کشور بحرانداده السالوادور تنها کشور جهان است که در تاریخ ۹ ژوئن ۲۰۲۱، بیت‌کوین را در کنار دلار آمریکا به عنوان پول رسمی معرفی کرد. صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی این تصمیم را نکوهیدند. به دلیل زیان حدود ۵۰ درصدی این سرمایه‌گذاری در مدت یک سال و نیز تعلیق پروژه موسوم به شهر بیت‌کوین، کارشناسان اقتصادی این تصمیم را شکست خورده ارزیابی می‌کنند. برای مطالعه بیشتر ببینید:

El Salvador's law: a meaningful test for Bitcoin. Available at: <https://www.pwc.com/gx/en/financial-services/pdf/el-salvadors-law-a-meaningful-test-for-bitcoin.pdf>.

۷. سکوت مقنن در تعیین شرایط و ارکان یک نهاد قانونی، می‌تواند زمینه سوءاستفاده از قانون را به‌ویژه در فضای حقوق کیفری ایجاد کند. کدام شرایط است که رمزارز را به پول مبدل می‌سازد؟ ضابطه محاسبه ارزش رمزارز به هنگام تغییر وضعیت چیست؟ آیا می‌توان این پول مفروض را مبنای تعیین مجازات قرار داد؟ پرداختن به این پرسش‌ها مجال دیگری را می‌طلبد.

قصد جداسازی رمزیپول از رمزارز را دارد. براین اساس و با وجود ابلاغ قانون جدید نیز ابهام پیشین برطرف نشده است. متولیان امر هرگز این ایده را پنهان نمی‌سازند که از کنترل مبادلات رمزارزها ناتوان‌اند و تنها در پی اعمال سیاست تنظیمگری^۱ با تصویب مقررات نظارت مالی^۲ در کشورند. شاید به همین جهت است که موضع شفافی در تبیین چیستی رمزارز اتخاذ نشده است.

۲. مقررات حاکم بر معامله رمزارز

تا سال ۱۳۹۲ معاملات درباره رمزارز در کشور بلا تکلیف بود. در آن سال، پایش و راهبری امور مربوط به رمزارزها برعهده مرکز ملی فضای مجازی نهاده شد. با وجود این هیچ‌گونه مقرراتی در این خصوص به تصویب نرسیده بود و نهادهای متولی امر اقتصاد کشور نیز واکنش روشنی به این پدیده نشان نداده بودند، اما از سال ۱۳۹۶ به بعد، مقرراتی به شرح آتی در این باب وضع و ابلاغ شد.

الف. مصوبه مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۰۹ شورای عالی مبارزه با پول‌شویی.

این مصوبه دادوستد بیت‌کوین و سایر ارزهای مجازی در تمامی مراکز پولی و مالی کشور را ممنوع کرده است. بانک مرکزی نیز با ابلاغ همین مصوبه، بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و صرافی‌ها را از خرید و فروش ارزهای مذکور و نیز انجام اقداماتی که منتهی به تسهیل یا ترویج ارزهای مجازی شود، منع کرده است.^۳

ب. «سند الزامات و ضوابط فعالیت در حوزه رمزارزها در کشور» مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۸ معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی جمهوری اسلامی.

به موجب این سند، استفاده از رمزارز جهان‌روا در معاملات داخل کشور ممنوع^۴ است. همین سند در تعریف رمزارز جهان‌روا بیان داشته است:

«رمزارزی است که بهره‌برداری از آن و تبادلش محدود به هیچ جغرافیای خاصی نبوده و توسط عموم مردم دنیا بر بستر اینترنت قابل دسترس است. این نوع رمزارز بر دو گونه بدون پشتوانه دارایی و با پشتوانه دارایی وجود دارد. گونه بدون پشتوانه قابلیت استخراج توسط عموم مردم را داراست و از انواع معروف آن می‌توان به بیت‌کوین^۵ و اتریوم^۶ اشاره نمود. گونه دوم توسط یک شخص حقیقی یا حقوقی و به پشتوانه یک دارایی مشهود یا نامشهود صادر می‌شود و قابلیت استخراج توسط عموم مردم را ندارد و از انواع معروف آن می‌توان به ایکس‌آر پی^۷ و تتر^۸ اشاره نمود.» گفتنی است که استخراج^۹، توسعه کیف پول رمزارزی و تبادل رمزارز در معاملات خارجی، منحصراً از طریق صرافی‌های مجاز، مانع قانونی ندارد و تبدیل ریال به رمزارز و بالعکس، تابع مقررات عمومی قوانین ارزی است.

پ. بند یک تصویب‌نامه شماره ۵۸۱۴۴/ت-۵۵۶۳۷-۱۳/۵/۱۳۹۸ هیئت وزیران.

هیئت وزیران در خصوص «شرایط استفاده از رمزارزها با تأکید بر توجه ریسک استفاده به متعاملین در معاملات خارجی، استفاده از این ابزار در معاملات داخلی را ممنوع ساخته است. این بند چنین می‌گوید:

1. Financial Regulation

۲. هدف از اتخاذ سیاست احتیاطی کلان، مدیریت ریسک‌های سیستمی به منظور مقابله با تکانه‌هایی است که کل پیکره اقتصاد کشور را متأثر ساخته و ثبات مالی را به هم می‌ریزد (Manzour & Yazdi, 2021, p. 154).

۳. قسمتی از بخشنامه مورخ ۱۳۹۷/۰۲/۰۲ بانک مرکزی خطاب به بانک‌ها و مؤسسات مالی بدین‌قرار است: «از آنجا که انواع ارزهای مجازی از این قابلیت برخوردار هستند که به ابزاری برای پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و به طور کل، جابه‌جایی منابع پولی مجرمان بدل شوند، حوزه نظارت بانک مرکزی برای پیشگیری از وقوع جرایم از طریق ارزهای مجازی، موضوع ممنوعیت به کارگیری ارزهای مجازی را به بانک‌ها ابلاغ می‌نماید.»

۴. «استفاده از رمزارزهای جهان‌روا به عنوان ابزار پرداخت در داخل کشور ممنوع است.»

5. Bitcoin

6. Ethereum

7. Ripple (XRP)

8. Tether

9. Mining.

«استفاده از رمزارزها صرفاً با قبول مسئولیت خطرپذیری (ریسک) از سوی متعاملین صورت می‌گیرد و مشمول حمایت و ضمانت دولت و نظام بانکی نبوده و استفاده از آن در مبادلات داخل کشور مجاز نیست.»

ت. تصویب‌نامه درخصوص اضافه کردن یک تبصره به (بند ۱ تصویب‌نامه شماره ۵۸۱۴۴/ت/۵۵۶۳۷ هـ مورخ ۱۳ مرداد ۱۳۹۸) مصوب ۱۳/۰۷/۱۳۹۹.

متن زیر به عنوان تبصره به بند (۱) تصویب‌نامه شماره ۵۸۱۴۴/ت/۵۵۶۳۷ هـ مورخ ۱۳/۰۵/۱۳۹۸ اضافه می‌شود:

«تبصره - رمزارزهای استخراج شده براساس مجوزهای صادره این تصویب‌نامه صرفاً برای تأمین ارز واردات کشور و براساس مقرراتی که بانک مرکزی جمهوری اسلامی تعیین می‌کند قابل مبادله خواهند بود. استخراج‌کنندگان باید رمزارز دست اول تولید شده را تا سقف مجاز و به صورت مستقیم (بدون واسطه) به کانال‌های معرفی شده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران عرضه کنند. سقف مجاز رمزارز استخراج شده و قابل مبادله توسط هر واحد استخراج‌کننده، براساس میزان انرژی مصرف شده توسط آن واحد، طبق دستورالعملی که توسط وزارت نیرو تدوین می‌شود، تعیین و به صورت دوره‌ای به بانک مرکزی جمهوری اسلامی اعلام می‌گردد.»^۱

۱-۲. تردید در اعتبار مصوبه دولت

مصوبات دولت که در اجرای اصل ۱۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و تحت نظارت رئیس مجلس شورای اسلامی به موقع اجرا درآمده‌اند، معتبر محسوب می‌شوند.^۲ با وجود این، گاهی تردیدهایی در نفوذ و گستره برخی از مصوبات دولت در میان صاحبان اندیشه به چشم

۱. گفتنی است که هیئت‌وزیران به پیشنهاد معاونت اقتصادی رئیس‌جمهور در مورخ ۱۴۰۱/۰۶/۰۶ آیین‌نامه جدید «استخراج رمزارزها» را به تصویب رساند که طی نامه شماره ۱۵۱۴۵۵ مورخ ۱۴۰۱/۰۸/۲۲ ابلاغ شد و دو بار در تاریخ‌های ۱۴۰۱/۱۰/۲۸ و ۱۴۰۲/۰۵/۱۸ اصلاح شد، ولی از آنجاکه این مصوبه در مقام تبیین چگونگی اخذ مجوز استخراج رمزارز است و ارتباطی با مبانی حقوقی و ماهیت رمزارز و نیز اعتبار معاملات رمزارز ندارد از تشریح آن خودداری می‌شود.

۲. قانون نحوه اجرای اصل ۸۵ و ۱۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی، مصوب ۱۳۶۵/۱۰/۲۶:

«ماده واحده - تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های مذکور در اصل یکصدوسی و هشتم و نیز مصوبات موضوع اصل هشتادوپنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد. در صورتی که رئیس مجلس آن را خلاف قانون تشخیص دهد نظر خود را با ذکر دلیل به دولت اعلام می‌نماید. چنانچه این قبیل مصوبات بعضاً یا کلاً خلاف قانون تشخیص داده شوند، حسب مورد هیئت‌وزیران و یا کمیسیون مربوطه مکلف است ظرف یک هفته پس از اعلام نظر رئیس مجلس نسبت به اصلاح مصوبه اقدام و سپس دستور فوری توقف اجراء را صادر نماید.

تبصره ۱- هیئت دولت و کمیسیون‌های موضوع اصل یکصدوسی و هشتم قانون اساسی مکلف‌اند علاوه بر ارسال متن مصوبات و مستندات آن به درخواست رئیس مجلس، سوابق و اطلاعات و متن مذاکرات هیئت دولت و کمیسیون‌های مربوطه را در اسرع وقت در اختیار وی قرار دهند.

تبصره ۲- اگر بین رئیس مجلس و هیئت دولت یا کمیسیون‌های مربوطه از جهت استنباط از قوانین، اختلاف نظر حاصل شود، نظر رئیس مجلس معتبر است.»

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۷۸/۱۲/۰۸، پنج تبصره به قانون فوق‌الذکر الحاق نمود و قانونی را تحت عنوان «قانون الحاق پنج تبصره به قانون نحوه اجرای اصل (۸۵) و (۱۳۸) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی» که بیان می‌دارد:

«ماده واحده- تبصره‌های ذیل به عنوان تبصره‌های (۳) الی (۷) به قانون نحوه اجرای اصل هشتادوپنجم (۸۵) و یکصدوسی و هشتم (۱۳۸) قانون اساسی جمهوری اسلامی در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۸.۱۰.۲۶ الحاق می‌گردد:

تبصره ۳- مصوبات دولت و کمیسیون‌های مربوط درمورد اصل هشتادوپنجم (۸۵) و یکصدوسی و هشتم (۱۳۸) قانون اساسی باید ظرف یک هفته از تاریخ تصویب، ضمن ابلاغ، برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی برسد.

تبصره ۴- چنانچه تمام یا قسمتی از مصوبه مورد ایراد رئیس مجلس شورای اسلامی قرار گیرد و پس از اعلام ایراد به هیئت وزیران، ظرف مدت مقرر در قانون، نسبت به اصلاح یا لغو آن اقدام نشود، پس از پایان مدت مذکور حسب مورد تمام یا قسمتی از مصوبه مورد ایراد، ملغی‌الثر خواهد بود.

تبصره ۵- رئیس مجلس شورای اسلامی به منظور بررسی و اعلام نظر مقدماتی نسبت به تصویب‌نامه‌های هیئت وزیران و کمیسیون‌های مربوط می‌تواند از وجود کارشناسان خبره در رشته‌های مختلف حقوقی، مالی، اداری و غیره (بدون ایجاد ردیف سازمانی) به عنوان عضو هیئت بررسی و تطبیق مصوبات دولت با قوانین استفاده کند. نظرات و آرای هیئت مزبور جنبه مشورتی دارد و اتخاذ تصمیم نهایی با رئیس مجلس است.

تبصره ۶- رئیس مجلس شورای اسلامی می‌تواند یک نفر از شاغلین در قوای سه‌گانه یا غیر آن و یا یک نفر از بازنشستگان را به سمت رئیس هیئت و با عنوان مشاور رئیس مجلس انتخاب کند. در صورتی که رئیس هیئت کارمند دولت باشد، براساس مقررات مربوط به مجلس شورای اسلامی مأمور یا منتقل می‌شود و چنانچه بازنشسته بوده یا کارمند دولت نباشد، سمت او شغل دولتی محسوب نمی‌شود.

تبصره ۷- رئیس مجلس می‌تواند آیین‌نامه اجرایی این قانون را تصویب کند. هزینه اجرایی مربوط از محل اعتبارات مصوب مجلس شورای اسلامی پرداخت می‌شود.»

می‌خورد. مقررات ناظر به رمزارز نیز از جمله احکامی به‌شمار می‌روند که مقاومت‌هایی در پذیرش آن‌ها به‌عنوان قاعده الزام‌آور ملاحظه می‌شود؛ لذا ضرورت دارد ادله مخالفان مصوبه دولت ارزیابی شود. برخی از نویسندگان حقوقی، تصویب این مقررات را بیرون از اختیار دولت تلقی و از این جهت، بی اعتبار ارزیابی کرده و بر این باورند که دادگاه‌ها نباید بدان مصوبات توجهی کنند (Qamami & Alipour, 2022, p.162). اما ادعای فقدان صلاحیت دولت در تصویب مقررات رمزارز پذیرفتنی نیست. به چند دلیل:

نخست مصوبه مذکور به قوت خود باقی است و دست‌کم تا زمان نگارش این سطور، حکمی بر بی اعتباری آن از سوی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری صادر نشده است. شایان ذکر است که در اوایل سال ۱۴۰۰ خورشیدی، شکایتی از مصوبه مذکور به دیوان عدالت اداری واصل شد، لیکن این شکایت پذیرفته نشد. نظر فقهی مورخ ۱۴۰۰/۰۵/۰۸ فقهای شورای نگهبان در پاسخ به استعلام هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در این باره بدین قرار است:

«مصوبه مورد شکایت، فی نفسه خلاف شرع شناخته نشد.»^۱

دوم، اصل ۱۷۰ قانون اساسی^۲ بر توانایی دادرس در تطبیق مصوبات دولت با قوانین و مقررات اسلامی و بررسی این امر، که مصوبه در محدوده اختیارات مرجع دولتی قرار داشته یاخیر، تأکید کرده است. اما باید توجه داشت که این اختیار دادرس، مطلق نیست. مصوبات دولت اصولاً لازم‌الاجرا هستند؛ مگر اینکه بی اختیاری دولت در تصویب مقررات یا مخالفت مصوبه با قوانین بالادستی به‌نحو آشکاری مشهود باشد. مراد از نظارت و کنترل^۳ قضایی، کنترل قدرت با قدرت است؛ از این رو نظام نظارتی باید در حالتی از تعادل و توازن قرار داشته باشد تا به ضد خود بدل نشود (Rasekh, 2009, p. 123).

حال آن‌که از سویی به‌موجب بند ۲ ماده ۴ قانون مبارزه با پول‌شویی (اصلاحی ۱۳۹۷/۷/۳) شورای عالی مبارزه با پول‌شویی، اختیار قانونی در تهیه و پیشنهاد آیین‌نامه لازم در خصوص نحوه اجرای قانون به هیئت وزیران را دارد و با توجه به طی تشریفات مذکور، ایرادی از این حیث متوجه مقرر دولتی نیست. همچنین ایجاد محدودیت استفاده از ابزاری که در پهنه گیتی، آشکارا موجب تسهیل ارتکاب جرایم شده و توانایی بالقوه آسیب به اقتصاد کشور را دارد، انتظار مشروعی است که اکثریت مردم از متولیان سیاسی و اقتصادی کشور دارند. معلوم نیست اگر هیئت دولت را مجاز به سیاست‌گذاری در اداره اقتصاد کشور ندانیم، کدام نهاد دیگری باید این مسئولیت را برعهده بگیرد؟

سوم حتی اگر چنین مصوبه‌ای وجود نمی‌داشت، درستی گردش رمزارز در مراودات داخلی، محل تردید بود؛ زیرا مستفاد از مواد ۴، ۳۷، ۹۶، تبصره ذیل ماده ۹۸ و تبصره ۱ ذیل ماده ۱۰۹ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۹۸/۷/۲۱ هیئت وزیران، ابزار مبادلات مالی کشور منحصر در طرق مورد تأیید بانک مرکزی است و اموری از قبیل استفاده از کانال‌های جدید ارائه خدمات ارزی یا ابزار

و در نهایت در تاریخ ۱۳۸۸/۰۱/۳۰ تبصره دیگری بدان الحاق شد:

«ماده واحده - متن زیر به عنوان تبصره (۸) به قانون نحوه اجرای اصول هشتاد و پنجم (۸۵) و یکصد و سی و هشتم (۱۳۸) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با مسؤولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۸ و اصلاحات بعدی آن الحاق می‌گردد:

تبصره ۸- در مواردی که رئیس مجلس شورای اسلامی مصوبات، آیین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌های مقامات مذکور در اصول هشتاد و پنجم (۸۵) و یکصد و سی و هشتم (۱۳۸) قانون اساسی را مغایر با متن و روح قوانین تشخیص دهد، نظر وی برای دولت معتبر و لازم‌الاتباع است و دیوان عدالت اداری نسبت به این‌گونه موارد صلاحیت رسیدگی ندارد. تطابق تصمیمات مقامات مذکور با موارد ذکرشده با رئیس مجلس شورای اسلامی می‌باشد. این قانون از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و شامل موارد قبلی که نظر ریاست مجلس رعایت نگردیده نیز می‌شود. همچنین کلیه قوانین مغایر از جمله قانون استفساریه ماده (۲۵) قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۴ نسخ می‌شود.»

۱. نامه شماره ۱۰۲/۲۷۲۷۷-۱۴۰۰/۰۶/۰۲ دبیرخانه شورای نگهبان؛ قابل دسترسی در:

<http://nazarat.shorarc.ir/Forms/frmMatn.aspx?id00=BoBU89cVV5w&TN=YmQoBqiDI6mAWnlNOjAGPNQ7wzBFR7q&MN=csaqpt/F9Oo=&id=QLJ87Zs6wQ=&tablename02=%20YmQoBqiDI6cn/yWjaVTxg>.

۲. اصل یکصد و هفتماد ق.ا.ج.ا: «قضات دادگاه‌ها مکلف‌اند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هرکس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.»

3. Checks and Balances.

نوین نقل و انتقال داخلی و خارجی و به طور کلی سیاست گذاری مبادلات مالی کشور بدون اخذ مجوز لازم از مرجع یاد شده فاقد اعتبار تلقی می شوند.

بر این بنیاد، رسمیت رمزارز یا هر ابزار مبادله دیگری، منوط به تأیید مراجع قانونی است و رواج آن در میان معامله گران، موجد حقی برای دارنده یا پذیرنده آن نخواهد بود. به عبارت دیگر، بسامد منطقی عدم شناسایی رمزارز توسط نهادهای قانونی، عدم امکان پذیرش آن در مراجع رسمی به ویژه دادگستری است.

چهارم قاعده گذاری اقتصادی و تفسیر مقررات موجود به صورت سنتی در اختیار نهادهای اجرایی کشور است. این تفویض اختیار بدان سبب است که صرف نظر از حساسیت های امنیتی و اجتماعی، مضمون تخصصی، فنی و پیچیده این گونه مقررات، بدون کارشناسی دقیق داده ها و تنها با تکیه بر تحلیل های حقوقی، قابل دستیابی نیست؛ از این رو غالب مصوبات مراجع دولتی را، که مستظهر به نظریه های فنی دقیق کارشناسی است، می توان با اندکی مسامحه در ردیف امور موضوعی قرار داد. دادگاه ها به این غلبه و ظاهر اعتماد می کنند و با پرهیز از نقد چنین مصوباتی در اجرای آن درنگ نمی کنند.

پنجم تمهیداتی مانند جواز استخراج رمزارز، توسعه کیف رمزارزی و فروش دست اول رمزارز به صرافی های مجاز، که در راستای ایجاد کسب و کار تجویز شده است، منع استفاده از رمزارز در معاملات داخلی را رفع نمی کند.

۳. سیاست اقتصادی؛ چیرگی نظم بر اراده

محدودیت قراردادهای خصوصی بر آیند نبرد نابرابر «اصل حاکمیت اراده» و «منافع عمومی» است. اندیشمندان حقوق در تعریف نظم عمومی اتفاق نظری ندارند، اما فصل مشترک دیدگاه های گوناگون، رابطه نظم عمومی با عرف و منافع عمومی است. نظم عمومی با منفعت جمهور مردم مرتبط است و تقدم آن بر اراده آزاد، ریشه در تفوق اراده جمعی بر اراده فردی دارد. در واقع چنین فرض می شود که مردم خواستار تأمین سود مشروع خود هستند و از این سبب به دولت نمایندگی داده اند تا از این منافع پاسداری کند.

بدیهی است که در جامعه ای نظام مند، افراد نباید بتوانند قدرت ایجاد اختلال در نظم سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را با تراضی داشته باشند؛ لذا گفته شده است که مهم ترین ویژگی نظم عمومی لزوم رعایت آن از سوی همه افراد جامعه است (Talebzadeh, 2021, 200). گسترش مطالبات عمومی و افزایش مسئولیت دولت ها در برابر خواسته های مردم تا جایی پیش رفته است که امروزه مرز میان حقوق خصوصی و عمومی به هم ریخته و دولت در بسیاری از رابطه های خصوصی دخالت می کند. اصل حاکمیت اراده احترام گذشته خود را از دست داده، قواعد امری رو به فزونی نهاده و سازمان های حقوقی ویژه ای تشکیل شده که توافق دو طرف قرارداد در آثار آن حاکم مطلق نیست (Katouzian, 2018, p. 154). از اواخر قرن نوزدهم، دولت پویا^۱ به سرعت از حقوق به مثابه ابزاری برای سیاست اقتصادی بهره برد تا اهداف مؤثر بر سازوکار اجتماعی را محقق سازد (Cappelletti & Garth, 2019, p. 194). یکی از مظاهر مهم منفعت عمومی عرصه مالی و اقتصادی جامعه است. کنش غالب در حوزه اقتصاد به منزله خرده نظام بنیادین جامعه را نگرش ابزاری و منطق غالب اصل بهینه سازی تعیین می کند. بر این اساس، مکانیسم چیره برای وادارسازی شهروندان به مقررات اقتصادی از جنس تحریک^۲ است که جوهره اساسی آمرانه بودن مقررات اقتصادی به شمار می رود (Chalabi, 2017, p. 69).

1. Active State
2. Inducement

در حال حاضر، نزدیک به ۲۵ هزار نوع رمزارز با شیوه‌های گوناگون محاسباتی ریاضی وجود دارد.^۱ ناگفته پیداست که تجویز استفاده چنین حجمی از رمزارز بی‌انضباطی مالی، هرج‌ومرج^۲ و آسیب به پیکره اقتصادی جامعه را در پی خواهد داشت.^۳ اگر مراجع قضایی در برابر قانون‌شکنی عیان قیام نکنند، کدام نهاد حاکمیتی چنین امکان و تکلیفی خواهد داشت؟ برای پاسداری از قوانین آمره و الزامات حاصل از مصالحی که حاکمیت به نمایندگی از عموم شهروندان مقرر داشته است، مرجعی بالاتر از دادگاه وجود ندارد. تمسک به توافق شهروندان نمی‌تواند انتظار نابه‌جای حمایت از نقض مقررات مالی کشور را توجیه کند و شایسته است تا ناقضین مقررات آمره، تبعات رفتار خود را تحمل کنند. از این‌روست که مقنن در ماده ۹۷۵ قانون مدنی مقرر داشته است: «محکمه نمی‌تواند قوانین خارجی و یا قراردادهای خصوصی را که برخلاف اخلاق حسنه بوده و یا به واسطه جریحه‌دار کردن احساسات جامعه یا به علت دیگر مخالف با نظم عمومی محسوب می‌شود به موقع اجرا گذارد اگر چه اجرای قوانین مزبور اصولاً مجاز باشد.» حکم ماهوی^۴ مندرج در این ماده، با مقررات شکلی مقرر در ماده ۶ قانون آیین دادرسی مدنی پشتیبانی می‌شود: «عقود و قراردادهایی که منخل نظم عمومی یا برخلاف اخلاق حسنه که مغایر با موازین شرع باشد در دادگاه قابل ترتیب اثر نیست.» اما مشکل اساسی آن است که در هیچ‌یک از قوانین یادشده، چگونگی به «اجرا نگذاشتن قرارداد» یا «ترتیب اثر ندادن» به قرارداد نیامده است (Mohseni, 2021, p. 136)؛ یعنی معلوم نیست که آیا دادگاه رأساً می‌تواند مخالفت قرارداد با نظم عمومی را احراز کرده و برای بی‌اثرکردن قرارداد اقدام کند یا توجه بدان نیازمند ایراد خاص نظم عمومی از سوی اصحاب دعواست؟ رأی دادگاه پس از احراز مخالفت قرارداد با نظم عمومی، قرار است یا حکم؟ تکلیف توافق و تعهد رمزارزی چیست؟

۳-۱. آزادکامی دادگاه در استناد به ایراد نظم عمومی

بسیاری از حقوق‌دانان کامن‌لایی اعطای اختیار هدایت و نظارت به دستگاه قضایی را انحراف نظام اتهامی^۵ به‌سوی دادرسی تفتیشی^۶ تلقی می‌کنند، اما تجربه نشان داده است که تأکید بر جنبه عمومی حقوق، لزوماً به معنای قربانی شدن آزادی‌های فردی نیست (Cappelletti & Garth, 2019, p. 100-102). اصل نظارت قضایی در عین رعایت اصول لیبرال نظام حقوقی ستهنده^۷ و اتهامی، تضمین مناسبی برای حمایت از حقوق فردی است که متأثر از تغییرات گسترده شرایط اجتماعی است.^۸ برخلاف امور موضوعی، که حادثه و رویداد خارجی مورد استناد اصحاب دعواست، امر حکمی واکنش نظام حقوقی به پدیده‌های اجتماعی، اقتصادی و فردی است. احکامی که هرچند به‌طور مستقل فاقد هویت حقوقی‌اند و اثر آن‌ها در پرتو وقایع مادی ظاهر می‌شود (Mosavi, 2016, p. 186)، اما به‌مثابه پوسنه محافظ اصول حقوقی، واجد اصالت‌اند (Qamami, 2022, p. 101). این احکام در تسلط دادرسی است و باید به توانایی کامل دادرسی در اعمال آن‌ها اذعان داشت. بر این بنیاد، احراز بی‌اثری قرارداد یا تعهد به سبب برخورد با قوانین امری یا نظم عمومی، تکلیفی است که در راستای استیفای مصالح عامه برعهده قاضی گذارده شده است.

۱. روزانه تعداد زیادی رمزارز معرفی و در دسترس خریداران قرار می‌گیرد. برای بررسی لحظه‌ای آمار رمزارز، شمار معاملات، قیمت، تحلیل‌های مرتبط، روند تغییرات قیمت براساس اندیکاتورهای گوناگون مانند استوکاستیک، ایچیموکو، مووینگ‌ها، مکدی و ببینید: <https://coincheckup.com/>.
 ۲. عدم نظارت دولتی بر روند انتشار و اداره رمزارز موجب می‌شود تا حمایت معمول از شهروندان در برابر سرقت، کلاهبرداری یا افت ارزش ناممکن شود (jurik, 2016, p. 29).
 ۳. گزارش بانک مرکزی اروپا در سال ۲۰۱۲ متضمن نگرانی عمیق از گسترش رمزارز به‌جهت سلب قدرت اعمال سیاست‌های مالی از کشورها و ناتوانی اعمال نظارت بر تراکنش‌های مالی است. برای مطالعه بیشتر ببینید:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>.

4. Substantive law
 5. Ex Office
 6. Adversary Proceeding
 7. Inquisitorial Procedure
 8. Contentious

۹. برای مقایسه و چرایی تلفیق نظام اتهامی و تفتیشی دادرسی مدنی ببینید:

Deterrence, settlement, and litigation under adversarial versus inquisitorial systems. By Alice Guerra, Maria Maraki, Baptiste Massenet & Christian Thöni. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11127-022-01001-4>.

بنابر آنچه گفته شد و برخلاف نظریه‌ای که استناد به قواعد آمره یا نظم عمومی را دفاع به معنای خاص تلقی کرده و چنین دفاعی را متضمن «نپذیرفتن ادعا»^۱ و رهیافتی منحصر در توانایی خواننده ارزیابی کرده است (Malektabar Firouzjaei, 2019, p, 74, 170-177) باید بر آن بود که دادگاه در احراز جهات مخالفت با نظم عمومی و قواعد آمره، نقش فعالی دارد و به انتظار دفاع یا مجادله اصحاب دعوا نمی‌نشیند (Nahreyni, 2013, p. 573-576).

ضمانت اجرای دعاوی که خواسته آن نامشروع باشد، در بند ۸ ماده ۸۴، ناظر به ماده ۸۹ قانون آیین دادرسی مدنی، تعیین شده که صدور قرار رد دعواست. استثنای این قاعده دعوی مطالبه مال ناشی از قمار و گرویندی است که با قرار عدم استماع مواجه می‌شود، مشروط به آن‌که نامشروع بودن خواسته از ملاحظه ابتدایی اوراق پرونده به دست آید.^۲ در این باره، باید توجه داشت که تشخیص عدم مشروعیت خاستگاه مادی خواسته در آغاز رسیدگی به ندرت میسر است و آشکار شدن انطباق سبب یا منشأ دعوا با مقررات آمره، نفیاً و اثباتاً نیازمند ورود دادرس در ماهیت دعواست؛ لذا احراز بطلان سبب دعوا به جهت برخورد آن با نظم عمومی، که غالباً با ورود دادرس در امور موضوعی محقق می‌شود، مستلزم رأی منفی ماهوی، یعنی حکم بر بطلان دعواست و در چنین مواردی، صدور قرار عدم استماع دعوا صحیح به نظر نمی‌رسد (Mafi, 2018, p. 154-). اما آیا عدم مشروعیت معامله با رمزارز مانند عدم مشروعیت معاملات موضوع مواد قانونی فوق‌الذکر است؟

۳-۲. عدم مشروعیت معامله رمزارز

معاملات مردم فقط چهره منطقی و عقلانی ندارد. بسیاری از محدودیت‌ها به صورت نوعی و فارغ از درستی یا انحراف یک رابطه معاملی موجب بطلان عمل حقوقی یا بی‌اعتباری نسبی یک توافق می‌شود. گفته شد که در قوانین جاری، استخراج رمزارز مجاز دانسته شده، ولی در عین حال رمز محاسبه شده صرفاً به صورت دست اول در صرافی‌های مجاز قابل عرضه است و تبادل آن در مراودات داخلی ممنوع است. بر این اساس باید میان دو حالت قائل به تفصیل شد:

حالت نخست: رمزارز مورد معامله نیست و تنها به عنوان وسیله پرداخت دین، مورد تراضی طرفین قرار گرفته است. در این حالت، مفهوم تعبیر قانون‌گذار دلالت بر بی‌اعتباری تعهد غیر پولی ندارد.

حالت دوم: موضوع معامله خود رمزارز است. چاره این پرسمان با توسل به قانون مدنی ساده است.^۳ صدر ماده ۳۴۸ قانون مدنی را باید ناظر به این حالت دانست: «بیع چیزی که خرید و فروش آن قانوناً ممنوع است...» این منع موجب بطلان عمل حقوقی است. در تحلیل وجوه افتراق دو حالت فوق باید به سیاق عبارات قانون و منهی عتبه تعبیر مقنن توجه داشت. تفاوت دو حالت هنگامی آشکار می‌شود که تشخیص دهیم آیا نهی قانون متوجه سبب است یا مسبب؟

غالب اصولیون معتقدند که گاه نهی بر مبعوضیت و منفوریت عمل معاملی دلالت دارد و متضمن شرطیت یا مانعیت نیست. در این موقعیت، باید توجه داشت که نهی به سبب وارد شده است یا مسبب. چنانچه نهی به سبب، یعنی نفس عمل حقوقی تعلق گرفته باشد، دلالت بر فساد نمی‌کند، اما اگر نهی متوجه مسبب، یعنی اثر عقد باشد، مفسد است (Mohaqeq Damad et al., 2022, p. 341-346). ظاهر سیاق نهی مقنن از معامله رمزارز دلالت بر این امر دارد که اراده مقنن در حالت نخست متوجه خود تعهد غیر پولی است و به نظر می‌رسد مقصود مقنن، نهی از اثر تراضی نبوده است. مفهوم مخالف (حصر) تعبیر «فقط به پول رایج کشور انجام‌پذیر است» افاده بطلان عملی که دلیلی بر

1. Fin de non-recevoir. (in French)

۲. ماده ۶۵۴ قانون مدنی: «قمار و گرویندی باطل و دعاوی راجع به آن مسموع نخواهد بود. همین حکم در مورد کلیه تعهداتی که از معاملات نامشروع تولید شده باشد، جاری است.»
۳. در فقه، برخی بر آن‌اند که حکم تکلیفی ثانوی، مبطل معامله نیست (Makarem, 2004, pp. 156-157). گروهی دیگر معتقد به ملازمه میان حرمت شیء و بطلان تعهد واقع بر آن هستند (ان الله اذا حرم شیئاً، حرم ثمنه) و می‌گویند که حاکم در عرض احکام اولی و ثانوی نیست؛ بلکه موضوع احکام مذکور در خارج را تشخیص می‌دهد. در نتیجه چنین معامله‌ای را باطل می‌شمارند. (Mohaqeqe damad, 2014, Vol 2, pp. 394 - 395; Najafi, 2013, Vol 22, pp. 8, 39, 125, 136 & 384, Ansari, 2003, Vol 1, pp. 17, 21, 57 & Vol 2, p. 131).

بی‌اعتباری آن در دست نیست نمی‌نماید؛ لذا فارغ از عقد منشأ یا اثری که از تعهد اصلی ایجاد می‌شود، این نفس تعهد غیرپولی است که مطرود و منفور مقتن است. پس، می‌توان با حفظ عمل حقوقی، دینی که پرداخت آن به جنس مورد تراضی طرفین با مانع روبه‌رو شده است را به طریق متعارف ایفاء کرد.^۱ در فقه نیز، غالباً شرط فاسد را مفسد عقد نمی‌دانند^۲ (Bojnourdi, 2019, Vol 4, p. 183). به نظر می‌رسد در معامله رمزارز عبارت «ممنوع است» به اثری توجه دارد که این‌گونه معاملات بر جای می‌گذارند و همین نتیجه است که مورد نهی قانون قرار گرفته است و به همین سبب، باید چنین عقدی را باطل دانست و قائل به عدم امکان پذیرش دعوای مطالبه رمزارز بود؛ زیرا امر باطل وجود اعتباری ندارد و در عالم ثبوت، شناسایی نمی‌شود تا نوبت به اثبات آن برسد.

۴. حدود اعتبار عمل حقوقی

درخصوص اعتبار معامله رمزارز، برخی از فقیهان قائل به بطلان بوده‌اند و برخی دیگر به صحت آن با لحاظ اجتماع ارکان دیگر نظر داده‌اند (Vahedzadeh & Malekzadeh, 2020, pp. 233-235). لیکن به دلیل ابهام سؤالات به‌عمل آمده، عدم تعلیل حکم از سوی ایشان و عدم دسترسی به مبنای حکم، تحلیل این دیدگاه‌ها میسر نیست؛ البته باید توجه داشت که از منظر فقهی می‌توان نهی معامله با رمزارز را در زمره احکام حکومتی دانست. این احکام در راستای حفظ مصالح معاش مردم از جانب حاکم انشا می‌شود و مقام آن از شأن افتاء جداست. (Jadast, 2019, Vol. 1, p. 320; Seymari, 1996, Vol. 3, p. 262; Najafi, 2013, Vol. 40, p. 100; Mirzaye aval, Shahid). (Qomi, 1999, p. Vol. 5, p. 314) با دانستن این نکته که نفس معامله رمزارز باطل ولی تکلیف معامله با تعهد رمزارزی نامعلوم است، باید به این سؤالات پاسخ دهیم که رابطه حقوقی خصوصی میان طرفین تا چه اندازه معتبر است؟

۴-۱. قابلیت استناد معامله در رابطه طرفین

در سیستم حقوقی ایران، مطابق با ویژگی اصل صحت و لزوم قراردادها از یک طرف و محدودبودن راه‌های منحل ساختن عمل حقوقی از سوی دیگر، تا آنجا که بتوان باید در حفظ قرارداد کوشید و به صرف امتناع نمی‌توان آن را به هم زد (Shahidi, 2014, p. 42). در حقوق قراردادها به جز بطلان و صحت^۳ که نسبت میان آن‌ها «همه یا هیچ» است، وضعیت اعتباری دیگری نیز وجود دارد که از آن به قابلیت استناد عقد میان طرفین یاد می‌شود. این مفهوم در کشور ما کمتر مورد توجه قرار گرفته است. با وجود این، برخی از بزرگان حقوق به وجود این حالت اعتباری در نظام قانونی کشور باور دارند. تحلیل‌های دقیق مربوط به این بحث را در حقوق فرانسه می‌توان یافت. فرهنگ حقوقی کورنو در تعریف قابلیت استناد چنین آورده است: شایستگی تسری آثار یک حق، قرارداد، رأی دادگاه، موقعیت حقوقی، رویداد یا هر عمل حقوقی دیگر به ثالث از طریق ایجاد زمینه شناسایی و احترام حقوق، وقایع و اعمال حقوقی و پذیرش آثار عناصر قابل استناد (Cornu, 2018, p. 577).

رویه قضایی فرانسه نیز به همین نظر متمایل است. شعبه ۱۴ دادگاه تجدیدنظر پاریس در تاریخ ۲۸ ژانویه ۲۰۰۹ چنین مقرر داشته است: «قرارداد، قانون طرفین است و همان اعتبار را در رابطه میان آن‌ها دارد، بنابراین طرفین باید بدان ملتزم بوده و پذیرای آثار نادرست دگرگونی اوضاع و احوال باشند» (Shahabi, 2014, pp. 70-71). قابلیت استناد^۴ قرارداد و تعهد بدین معناست که آثار آن قرارداد در جهان خارج از چهارچوب و فعالیت مستقیم خود معتبر باشد. در واقع قابلیت استناد راهکاری است برای ورود عناصر حقوقی یک رابطه خصوصی به فضای عمومی حقوق (قبولی درافشان، ۱۳۸۹، ص ۲۵۶). در سوی مقابل، عدم قابلیت استناد^۵ وضعیتی است که به اشخاص ثالث حق می‌دهد تا عنصر حقوقی را

۱. چگونگی ایفاء تعهد در ادامه بررسی خواهد شد.

۲. الشرط الفاسد، لیس بمفسد.

3. L'opposabilité du contrat

4. Opposabilité. Opposability (in English)

نادیده انگارند، در عین حال اثر مستقیم عنصر حقوقی در برابر اشخاص مستقیم^۱، به اعتبار خود باقی می‌ماند و آن‌ها را ملزم به مفاد توافق می‌نماید (Mohseni, 2017, pp. 118-119). با توجه به این که یک نظام حقوقی واجد عناصر و ویژگی‌های چندگانه ناهم‌سوست؛ لذا قابلیت استناد می‌تواند در تمام جهات مرتبط از جمله در راستای حمایت قانونی یا واکنش منفی قضایی، مورد عمل باشد. یعنی ممکن است یک قرارداد که غالباً واجد جنبه‌های گوناگونی است، تنها از یک جهت مورد حمایت قضایی قرار گیرد (Marty et Raynaud, 1988, p. 283).

به طور مشخص، قراردادی که متضمن پرداخت دین از طریق تسلیم رمزارز است؛ اگرچه نمی‌تواند از هر جهت زیر چتر حمایت قانون قرار گیرد، ممکن است در رابطه حقوقی دو طرف معتبر قلمداد شود و آثار آن بر متعاملین تحمیل گردد. هر حقی در برابر دیگران و در موقعیت اثباتی معنا و مفهوم دارد و در غیر این صورت، به حقی طبیعی بدل می‌شود که تنها در قلمرو اخلاق معتبر است. قابلیت استناد نیز، که به جنبه اجتماعی مربوط است، از مفهوم حق فردی جدا نیست. لیکن پرسش این است که آیا هر نوع حقی در مقابل همگان قابل استناد است؟^۱ قابلیت استناد قرارداد دو گونه است: قابلیت استناد ذاتی^۲ یعنی شناسایی عمل حقوقی و نتایج ناشی از آن از سوی اشخاص ثالث. این قابلیت از نقطه نظر ثبوتی مستقر می‌شود؛ به گونه‌ای که مانعی در مسیر اجرای تعهد ایجاد نشود؛^۲ قابلیت استناد اثباتی^۳ به معنای امکان استناد به قرارداد در مقام دعوا برای اثبات حق موضوع قرارداد (Bamde, 2017).

برای شناسایی قرارداد در دعوا و ایجاد زمینه حمایت قضایی از یک تعهد لازم است قرارداد معتبری به عنوان منشأ تعهد یا ایجاد امتیاز منعقد شده باشد. روشن است در موقعیتی که حقی مطابق با قواعد از پیش موجود ظاهر نشود، حمایت قضایی از آن حق میسر نیست. باید معلوم شود که آیا با وجود مصوبه دولت مبنی بر منع مبادله رمزارز در معاملات داخلی، معامله‌ای که متضمن چنین شرطی است، قانوناً محقق می‌شود تا حمایت قضایی از آن مقدور باشد یا خیر؟ در پاسخ باید گفت که تغییر یا تعیین عناصر و ارکان صحت یا بطلان معاملات، که متضمن قواعد موجود حق و تکلیف است، موضوعی نیست که ایجاد یا سلب آن در اختیار قوه مجریه باشد. مصوبات دولت از حدود تفسیر و تسهیل اجرای قوانین فراتر نمی‌رود. ضمانت اجرای این امر ابطال مصوبه در هیئت عمومی دیوان عدالت اداری یا بی‌اثری آن در محاکم خواهد بود.

در شرایطی که قراردادی با اجتماع ارکان قانونی تنظیم شده است مصوبه دولت مستقیماً نمی‌تواند صحت یا بطلان شرط انتقال رمزارز را نشانه رود. اصل ۸۵ قانون اساسی ج.۱ عدم مغایرت مصوبه دولت با اصول حقوقی، قوانین اساسی و عادی را شرط نفوذ مقررات دولتی دانسته است. جهات بطلان اعمال حقوقی در ادبیات حقوقی و فقهی کشور روشن است و افزودن یا کاستن از مصادیق حکم از شئون مجلس شورای اسلامی است، نه دولت. براین اساس، نمی‌توان مصوبه مشعر ممنوعیت معامله رمزارز را دارای اثر وضعی به شمار آورده و مبطل عقد متضمن شرط انتقال رمزارز بدانیم. در این موقعیت، لاجرم باید اعتبار شرط پرداخت دین با رمزارز را باتوجه به دیگر قوانین و اصول حقوقی بسنجیم. به باور نگارندگان، اعتبار و قابلیت استناد قراردادی که با رعایت جوانب قانونی منعقد شده نظم نوینی پدید آورده و آرایش حقوقی پیشین را بر هم زده است، محل تردید نیست و چنین توافقی در رابطه میان طرفین معتبر است. تردید در جایی است که طرف متعهدله، دعوای اجبار متعهد به ایفای شرط متعذر را اقامه نماید. در این فرض لازم است تا آثار قرارداد در حدودی که با مقررات آمره یا نظم عمومی برخورد نماید از سوی دادگاه محترم شمرده شود. به نظر می‌رسد مشروط له نیز به جهت مانع مندرج در استثنای بند اخیر ماده ۲۴۰ قانون مدنی^۴، امکان اخلاف در نفوذ معامله را ندارد؛ زیرا فرض آگاهی وی از ممتنع بودن پرداخت دین با تسلیم رمزارز مانع تحقق حق فسخ است.

1. Les acteurs directs. Suggest direct (in English)

2. L'opposabilité Substentielle du contrat

3. L'opposabilité Probatoire du contrat

۴. ماده ۲۴۰ قانون مدنی: «اگر بعد از عقد انجام شرط ممتنع شود، یا معلوم شود که حین العقد ممتنع بوده است، کسی که شرط بر نفع او شده است اختیار فسخ معامله را خواهد داشت، مگر این که امتناع مستند به فعل مشروط له باشد.»

۴-۲. قاعده صحت

قاعده «حمل عمل غیر بر صحت» بدین معناست که تا حرمت و فساد عمل دیگری به دلایل متقن محرز نشده باشد، آن عمل مباح و صحیح است (Ansari, 2007, Vol. 3, p. 345; Mosavi Bojnourdi, 2017, Vol. 1, p. 287; Hakim, 1997, Vol. 5, p. 405; Mohaqeq) است (Damad, 2014, p. 195; Makarem Shirazi, 1990, Vol. 1, p. 113).

صحت در این قاعده به معنای «حلیت و جواز تکلیفی» است، اما معنای دیگری نیز از این قاعده به دست می‌آید که به موضوع این نوشتار مربوط است و آن «قاعده صحت»، یعنی حکم وضعی معامله‌ای است که تعهد فرعی ضمن آن تسلیم رمزارز می‌باشد. فقیهان دلیل این قاعده را بنای عقلاء و عدم رد شارع دانسته‌اند (Khoei, 1991, Vol. 3, p. 323; Haeri Yazdi, 1989, Vol. 2, p. 237)، اما شیخ انصاری عقل را نیز بدان‌ها افزوده و گفته است که بی‌اعتنایی به این قاعده موجب اختلال در معاد و معاش می‌شود (Ansari, 2007, Vol. 3, pp. 350-351). بر این پایه، معامله‌ای که تردیدی در وقوع ظاهری آن نیست باید صحیح تلقی شود.

قانون مدنی اشاراتی به این قاعده داشته و سنت شارحین آن قانون غالباً حمل عمل حقوقی بر درستی است. قاعده صحت پناهگاه امنی است برای تراضی اشخاص تا اعتبار قرارداد از ایرادات ناپایدار مصون باشد. در ماده ۲۲۳ قانون مدنی می‌خوانیم: «هر معامله که واقع شده باشد محمول بر صحت است، مگر اینکه فساد آن معلوم شود.» علاوه بر آن، اصل عدم لغویت قرارداد و مناسبت احترام به اراده با عقل سلیم اقتضا دارد تا آثار توافق را تا حد ممکن محترم بداریم و قرارداد را حفظ کنیم^۱.

۵. تکلیف متعهدله

با تحلیلی که ارائه شد قرارداد صحیح متضمن شرط انتقال رمزارز با مانعی برخورد می‌کند که ایفاء دین را به جنس مورد تراضی ناممکن می‌سازد و تکلیف اثر تعهد عقیم بر عقد را با ابهام مواجه می‌سازد. در واقع، امر دایر است بین این که آیا غیرقابل ایفاء بودن محتوای تعهد، یعنی تسلیم رمزارز، موجب منتفی شدن کل قرارداد می‌شود یا پیشگیری از زیان متعهدله‌ی که بر اثر اعتماد به قرارداد احتمالاً وضعیت زیان‌باری را تحمل خواهد کرد، اقتضای جایگزینی متعهدبه فرعی را دارد؟

مقتضای حق دادخواهی، عدالت، انصاف قضایی و اصل قابلیت استناد قرارداد میان طرفین آن است که متعهدله از حق اجبار متعهد به ایفاء تعهد برخوردار باشد. برخورد قرارداد با نظم عمومی یا قاعده آمره، همواره اصل حقانیت مدعی را متأثر نمی‌سازد و این امکان که ذی‌حق به دلایل ویژه‌ای در عین دارا بودن حق مادی، از مطالبه مستقیم آن حق منع شده باشد منتفی نمی‌سازد. تعیین بهای خواسته در دعوی مطالبه بهای رمزارز با بند ۱ ماده ۶۲ قانون آیین دادرسی مدنی^۲ ممکن نیست؛ زیرا همان‌گونه که گفته شد، رمزارز را نمی‌توان پول رسمی کشور خاصی دانست و رواج آن در میان اتباع کشورهای مختلف، دلالت بر اعتبار میان دولت‌ها و در نتیجه رسمیت آن به‌عنوان پول خارجی ندارد.

رمزارز در قانون به‌عنوان دارایی شناسایی شده و مالیت آن محل تردید نیست. بر این بنیاد می‌توان رمزارز را در حقوق دادرسی، «عین» به‌شمار آورد، لیکن از آنجایی که مطالبه عین رمزارز متعذر است و از سوی دیگر، دعوی مطالبه بهای عین متضمن خواسته‌ای است که نتیجه آن می‌تواند منتهی به اخراج اعتبار مالی از دارایی خوانده و افزودن به دارایی خواهان شود، به تجویز ماده ۶۱ قانون آیین دادرسی مدنی از سوی خواهان قابل تقویم است. در این صورت، صلاحیت مرجع رسیدگی و قابلیت تجدیدنظر رأی بر مبنای همان مبلغی تعیین خواهد شد که در دادخواست قید شده است. صدور قرار تأمین خواسته و دستور موقت نیز بر پایه خواسته مقدور است؛ زیرا اقدامات موقتی و تأمینی^۳ برای تأمین

۱. المیسور لا یسقط بالمعسور.

۲. «اگر خواسته پول رایج ایران باشد، بهای آن عبارت است از مبلغ مورد مطالبه، و اگر پول خارجی باشد، ارزیابی آن به نرخ رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی در تاریخ تقدیم دادخواست بهای خواسته محسوب می‌شود.»

کارآمدی رأیی است که احتمال صدور آن وجود دارد^۱، یا حفظ یا حل و فصل وضع موجود^۲ لازم می‌آید. رمزارز از الگوی فراملی مبادلات مالی پیروی می‌کند و توسط یک شبکه غیر متمرکز رایانه‌ای اداره می‌شود و به جهت گستره فرامرزی، از حیث نقل و انتقال، قابل تحریم و تحدید از سوی بسیاری از دولت‌ها نیست؛ بنابراین صدور قرار تأمین خواسته یا موضوع دستور موقت^۳ مبنی بر توقیف رمزارز یا دستور منع نقل و انتقال^۴ آن در محاکم ایرانی به دلایل فنی ممکن نیست^۵.

نتیجه‌گیری

الزامات ناشی از سیاست اقتصادی با اساس منافع ملی هر کشور در ارتباط است. نفوذ اراده متعاملین تا جایی است که با مقررات آمره مرتبط با سیاست‌های کلان اقتصادی کشور معارضه‌ای نداشته باشد. رمزارز پدیده‌ای نوظهور است که سرنوشت آن حتی کارشناسان نامدار اقتصاد جهان را دچار تردید و اختلاف نظر کرده است. در حال حاضر و دست‌کم مادام که قوانین مناسب‌تری در این حوزه به تصویب نرسیده است، لازم است به دیدگاه‌های علمی کارشناسان اقتصادی اعتماد کرد و مقررات دولتی را، که برپایه این نظرات تصویب شده است، محترم و مرعی داشت. نظام حقوقی بر حسب وظیفه ذاتی خود بی‌احترامی به مقررات را تاب نمی‌آورد و در عین احترام به آزادی‌های فردی، منافع عمومی را ارجح می‌نهد. با وجود این باید میان قراردادی که موضوع اصلی آن، خرید و فروش رمزارز است با قراردادی که تسلیم رمزارز چهره فرعی دارد و بدل از ایفای تعهد اصلی است قائل به تمایز شد.

در معامله مستقیم رمزارز ممنوعیت این‌گونه معاملات و اصل حمایت قضایی از نظم عمومی اقتضا دارد که مفاد تراصی متعاملین در پرتو برتری منافع عموم شهروندان بر منافع خصوصی طرفین قرارداد، فهم و تفسیر شود؛ از این رو باید بی‌اعتباری قراردادی را پذیرفت که موضوع مستقیم آن «انتقال رمزارز» بوده و در تقابل با نظم عمومی است، اما در معامله‌ای که تعهد اصلی آن تسلیم و پرداخت یک مال مشروع است. مانند این که خریدار پرداخت مقدار مشخصی پول رایج را بر عهده بگیرد، ولی طرفین طریق ایفای آن دین را تسلیم رمزارز قرار دهند، اصل عقد محمول بر صحت است؛ اگرچه تعهد فرعی قابل ایفاء نباشد؛ زیرا بطلان رابطه حقوقی وضعیتی خلاف اصل است و در مقام تردید، لازم است اساس قراردادی را که انتقال عوضین آن مورد نهی مقنن نیست درست تلقی کنیم. در این گونه معاملات، به جهت این که ایفای دین به جنس مورد توافق مقدور نیست و از سوی دیگر، تعهد اصلی به پرداخت عوض مشروع با مانعی برخورد ننموده است، مستفاد از مقررات و اصول کلی حاکم بر قانون مدنی، عقد صحیح بوده و حکم به الزام متعهد به ایفای تعهد اصلی و یا پرداخت بهای رمزارز، حسب مورد، صادر خواهد شد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Final Judgment (In French: La Decision a Intervenir)

2. The Status Quo (In French: La Situation Presente)

3. Subject Matter of Interim Injunction

4. Freezing Injunctions

۵. تنها کشور برخورد از چنین امکانی، ایالات متحده است که با دسترسی به سرورهای زنجیره بلوکی توانایی اجرای قرارهای تأمینی و موقت را برای مراجع قضایی فراهم آورده است. برای مثال، اداره تحقیقات پلیس فدرال ایالات متحده آمریکا (FBI) با ردیابی رمزارز در بلاک‌چین به سادگی مبادرت به توقیف بیت کوین از سرورهای فیزیکی و سپس انتقال آن‌ها به کیف پول پلیس کرده و این انتقال را در معرض دید همگان قرار داده است. مورد دیگری در پرونده موسوم به عملیات جاده ابریشم (Christin, 2013, 525) برای مقابله با بزرگ‌ترین بازار سیاه برخط، که در زمینه فروش مواد مخدر و پول‌شویی فعالیت می‌کرد، (Khalili pachi, 2022, p. 109) اتفاق افتاد که بیت‌کوین‌های مصادره‌شده به دستور قاضی در مزایده عمومی به فروش رسید.

منابع

- انصاری، مرتضی (۲۰۰۳). المکاسب (جلدهای ۱ و ۲). قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- انصاری، مرتضی (۲۰۰۷). فرائد الاصول (جلد ۳). قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- چلبی، آزاده (۱۳۹۶). فساد و مقبولیت قانون از منظر جامعه‌شناسی حقوق. چاپ اول. تهران: نشر نی.
- حائری یزدی، آقا حسین. درر الفوائد (جلد ۲). قم: انتشارات مهر. (سال انتشار نامشخص)
- حکیم، محمد سعید (۱۹۹۷). المحکم فی اصول الفقه (جلد ۳). قم: انتشارات المنار.
- خلیلی پاچی (۱۴۰۱). ارزشهای مجازی، جهانی شدن بزهکاری و سیاست جنایی چاپ اول. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- خویی، ابوالقاسم (۱۹۹۱). مصباح الاصول (جلد ۳). قم: انتشارات مدرسه داورى.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷). لغت‌نامه. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- راسخ، محمد (۱۳۸۸). نظارت و تعادل، مفهوم و ساختار. مجموعه بر منهج عدل؛ مقالات اهداءشده به استاد دکتر ناصر کاتوزیان. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- روشن، محمد، مظفری، مصطفی و میرزایی، هانیه (۱۳۹۷). بررسی وضعیت فقهی و حقوقی بیت کوین. تحقیقات حقوقی، ۲۲(۸۷)، ۴۹-۷۸.
<https://doi.org/10.29252/lawresearch.22.87.49>
- سیمری، سیدمحمد (۱۹۹۶). کشف الالتباس عن معجز ایی العباس. قم: مؤسسه فرهنگی صاحب الامر.
- شمس، عبدالله (۱۳۹۳). سبب: امر موضوعی و توصیف آن‌ها در دعوی مدنی. تحقیقات حقوقی، ۶۵(۱)، ۲۴-۱.
- شهید اول. (۲۰۱۹). القواعد والفوائد (جلد ۱). قم: انتشارات منابع اسلامی.
- شهیدی، مهدی (۱۳۹۳). آثار قراردادها و تعهدات. چاپ ششم. تهران: انتشارات مجد.
- طالب‌زاده، حمید (۱۴۰۰). دیالکتیک عدالت و نظم عمومی و سنتز حقوق شهروندی. پژوهش‌های اخلاقی، ۱۲(۲)، ۱۹۳-۲۰۶.
<https://doi.org/20.1001.1.23833279.1400.12.46.9.5>
- عسکری، سجاد (۱۴۰۰). نسبت‌شناسی ارز و رمزارز در نظام تقنینی ایران. دادگستری، ۸۵(۱۳۳)، ۲۶۳-۲۸۳.
<https://doi.org/10.22106/rlj.2020.120416.3127>
- عمید، حسن (۱۳۶۳). فرهنگ فارسی عمید. تهران: امیرکبیر.
- غمامی، محمد مهدی و علی‌پور، محمدرضا (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی مواجهه با رمزارزها در نظام‌های حقوقی ایران و آمریکا. دانشنامه حقوق اقتصادی، ۲۹(۲۱)، ۱۷۶-۱۳۹.
<https://doi.org/10.22067/economlaw.2022.77059.1184>
- قبولی درافشان، محمد مهدی (۱۳۸۹). مفهوم و مبانی قابلیت استناد قرارداد. مطالعات حقوق خصوصی (حقوق)، ۴۰(۱)، ۱۷۴-۲۵۵.
- کاپلتي، مورو و گارث، برایان جی. (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی. ترجمه و پژوهش دکتر حسن محسنی (جلد ۱). چاپ اول. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۷). گویاتر از گفتارها. چاپ نخست. تهران: گنج دانش.
- متین‌دفتری، احمد (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی و بازرگانی. تهران: انتشارات مجد.
- محبی‌پور، نرجس‌خاتون، زارع، مهدی، رمضان، محمد و خسروی‌نیا، بابک (۱۴۰۱). ارزشهای دیجیتال از منظر فقه با تأکید بر استخراج، معاملات و مشروعیت. جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵(۱۰)، ۳۳۴۶-۳۳۶۳.
<https://doi.org/10.30510/psi.2022.352055.3743>
- محسنی، حسن (۱۳۹۳). اداره جریان دادرسی مدنی بر پایه همکاری و در چارچوب اصول دادرسی. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- محسنی، حسن (مترجم) (۱۳۹۵). آیین دادرسی مدنی فرانسه. چاپ چهارم. تهران: شرکت سهامی انتشار.

- محسنی، حسن (۱۴۰۰). استناد سرخود دادرس به جهت بطلان قرارداد؛ نمود هنر آیین دادرسی با اجرای اصل تقابلی بودن دادرسی (رای شماره ۱۱۳۷ مورخ ۲۲ اکتبر ۲۰۲۰ شعبه دوم دیوان عالی کشور فرانسه). مطالعات تطبیقی معاصر، ۱۲(۲۳)، ۱۵۳-۱۳۵.
<https://doi.org/10.22034/law.2021.42597.2752>
- محقق داماد، مصطفی (۲۰۱۴). اصول فقه. تهران: انتشارات دانش اسلامی.
- محقق داماد، مصطفی، حسینی نسب، مصطفی و پورمحمدی، رضا (۱۴۰۱). اصول فقه تحلیلی؛ دفتر اول: تفسیر فقهی. چاپ اول. قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- محقق داماد، مصطفی، قنوانی، جلیل، وحدتی شبیری، حسن و عبدی پورفرد، ابراهیم (۱۳۹۳). حقوق قراردادها در فقه امامیه (جلد ۲). چاپ سوم. تهران: نشر سمت.
- مکارم شیرازی، ناصر (۲۰۰۴). انوار الفقاهه. قم: انتشارات علی بن ابیطالب.
- ملک تبار فیروزجایی، هادی (۱۳۹۸). قواعد عمومی ایرادات آیین دادرسی. چاپ اول. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- منظور، داود و حسین زاده یزدی، سعید (۱۳۹۹). تنظیم گری و مقررات گذاری نظام مالی در ایران: ارزیابی مقایسه ای. پژوهش های پولی - بانکی، ۱۳(۴۳)، ۱۸۸-۱۴۹.
<https://doi.org/20.1001.1.26453355.1399.13.43.6.5>
- موسوی بجنوردی، سید محمد (۲۰۱۷). القواعد الفقهیه (جلد ۱). تهران: انتشارات مجد.
- موسوی، امیرحسام (۱۳۹۵). ورود دیوان عالی کشور به امور ماهوی. حقوق خصوصی، ۱۳(۲)، ۱۸۳-۲۰۸.
<https://doi.org/10.22059/jolt.2016.60947>
- میرزای قمی. (۱۹۹۹). فرائد الايام فی مسائل الحلال و الحرام: کتاب الصوم (جلد ۵). قم: انتشارات بوستان کتاب.
- نجفی، محمد حسن (۲۰۱۳). جواهر الکلام (جلدهای ۲۲ و ۴۰). قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- نهرینی، فریدون (۱۳۹۱). متفرعات دعا و ویژگی های آن. چاپ اول. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- نهرینی، فریدون (۱۴۰۰). آیین دادرسی مدنی (جلد ۲)، چاپ دوم، تهران: گنج دانش
- واحدزاده، سینا و ملک زاده، فهیمه (۱۳۹۹). جایگاه فقهی و حقوقی ارزهای دیجیتال. چاپ اول. تهران: انتشارات خرسندی.
- Bamde, A. (2017, 12 août). L'opposabilité du contrat ou le corollaire du principe de l'effet relatif. [Titre du blog]. Récupéré sur <https://aurelienbamde.com/2017/08/12/lopposabilite-du-contrat-ou-le-corollaire-du-principe-de-leffet-relatif>
- Cornu, G. (2018). *Vocabulaire juridique*. Association Henri Capitant. disponible à: [https://insidercambodia.asia/files/Vocabulaire%20juridique%20by%20G%C3%A9rard%20Cornu%20\(z-lib.org\).pdf](https://insidercambodia.asia/files/Vocabulaire%20juridique%20by%20G%C3%A9rard%20Cornu%20(z-lib.org).pdf).
- Cvetkova, I. (2018). *Cryptocurrencies Legal Regulation*. Brics Law Journal, 5(2), 128-153.
<https://doi.org/10.21684/2412-2343-2018-5-2-128-153>
- Financial Action Task Force (FATF). (2015). *FATF Annual Report 2014-2015*. Retrieved from <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/Annual-report-2014-2015.html>
- Jurík, P. (2016). Benefits and drawbacks of virtual currency Bitcoin. *Faculty of Economic Informatics*, 23. Available at https://sekarl.euba.sk/ar1-eu/en/detail/?&idx-cu_un_cat%20227455.
- Marty, G., & Raynaud, P. (1988). *Droit civil*. disponible à:

https://e-changes.cholet.fr/detailstatic.aspx?RSC_BASE=SYRACUSE&RSC_DOCID=304872&TITLE=droit-civil-2-les-obligations-1-les-sources-gabriel-marty-pierre-raynaud&_lg=fr-FR

Nelson, R. M. (2019). *Examining regulatory frameworks for digital currencies and blockchain*. Congressional Research Service.

Posner, H. (2014). Compare Lubavitch-Chabad of Il., (Casetext) Inc. v. Nw. Univ., No. 14-1055, 2014 WL 5762937 (7th Cir. Nov. 6, 2014). Available at:

<https://casetext.com/case/lubavitch-chabad-of-ill-inc-v-nw-univ-1>.

[In Arabic]

Ansari, M. (2003). *Makaseb* [Gains] (Vols. 1 & 2). Qom: Council of Thoughts.

Ansari, M. (2007). *Faraedol Osol* [The Unique Pearls of Principles] (Vol. 3). Qom: Council of Thoughts.

Haerie Yazdi, A. *Dorarol Favaed* [Pearls of Benefits] (Vol. 2). Qom: Mehr Publication. (Year of publication missing)

Hakim, M. S. (1997). *Almohkam Fi Osolel Feqh* [The Precise in the Principles of Jurisprudence] (Vol. 3). Qom: Almanar Publication.

Khoei, A. (1991). *Mesbahol Osol* [The Lamp of Principles] (Vol. 3). Qom: Arbitration School Publication.

Makarem Shirazi, N. (2004). *Anvarol Feqahe* Qom: Ali Son of Abitaleb Publication.

Mirzaye Qomi, A. (1999). *Qanaemol Ayyam Fi Masaelol Halalol Haram: Ketabosom* [The Spoils of Days Regarding the Issues of the Lawful and Unlawful: The Book of Fasting] (Vol. 5). Qom: Book Garden Publication.

Mohaqeq Damad, M. (2014). *Principal of Jurisprudence (Civil Sector)*. Tehran: Islamic Science Publication.

Mousavi Bojnourdi, M. (2017). *Alqavaedol Feqhia* (Vol. 1). Tehran: Majd Publication.

Najafi, M. H. (2013). *Javaherol Kalam* (Vols. 22 & 40). Qom: Islamic Publication Affiliated With The Teachers Community of Qom Seminary.

Seymari, M. (1996). *Kashfol Altabas An Mojez Abel Abaas*. Qom: Sahebol Amr Cultural Institute.

Shahid Aval. (2019). *Alqavaedol Favaed* (Vol. 1). Qom: Islamic Resources Publication.

[In Persian]

Amid, H. (1984). *Amid Persian Dictionary*. Amirkabir Publications.

Amid, H. (1984). *Amid Persian dictionary*. Tehran: Amirkabir Publications

Askari, S. (2021). Investigating the conceptual ratio of currency and cryptocurrency in the Iranian legislative system. *Dadgostari (Justice Quarterly)*, 85(133), 263–283 Chalabi, A. (2017). *Corruption and the Acceptability of Law from the Perspective of the Sociology of Law*. (1st ed.). Ney Publishing.

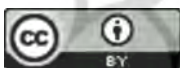
Askari, S. (2021). Relative Study of Currency and Cryptocurrency in Iran Legislative System. *Dadgostari (Justice Quarterly)*, 85(133), 263–283. <https://doi.org/10.22106/jlj.2020.120416.3127>

- Cappelletti, M., & Garth, B. G. (2019). *Civil Procedure* (H. Mohseni, Trans., Vol. 1, 1st ed.). Sahami Enteshar Company.
- Dehkhoda, A. A. (1998). *Loghatnameh*. University of Tehran Press.
- Ghabooli Dorafshan, M. M. (2010). The Concept and Foundations of the Admissibility of Contract. *Journal of Private Law Studies*, 40(1), 174–255.
- Ghamami, M. M., & Alipour, M. R. (2022). A Comparative Study of Dealing with Cryptocurrencies in the Legal Systems of Iran and the United States. *Journal of Economic Law*, 29(21), 139–176. <https://doi.org/10.22067/economlaw.2022.77059.1184>
- Katouzian, N. (2018). *More Eloquent Than Words*. (1st ed.). Ganj-e Danesh.
- Khalili Pachi. (2022). *Virtual Currencies, Globalization of Crime, and Criminal Policy*. (1st ed.). Mizan Legal Foundation.
- Malek Tabar Firoozjaei, H. (2019). *General Rules of Procedural Objections*. (1st ed.). Sahami Enteshar Company.
- Manzoor, D., & Hosseinzadeh Yazdi, S. (2020). Regulation of the Financial System in Iran: A Comparative Assessment. *Monetary and Banking Research*, 13(43), 149–188. <https://doi.org/20.1001.1.26453355.1399.13.43.6.5>
- Matindaftari, A. (2019). *Civil and Commercial Procedure*. Majd Publications.
- Mohaghegh Damad, M., Ghanavani, J., Vahdati Shabiri, H., & Abdipourfard, I. (2014). *Contract Law in Imami Jurisprudence* (Vol. 2, 3rd ed.). SAMT Publications.
- Mohaghegh Damad, M., Hosseini Nasab, M., & Pourmohammadi, R. (2022). *Principles of Analytical Jurisprudence; First Book: Jurisprudential Interpretation*. (1st ed.). Boostan Ketab Institute.
- Mohebbipour, N. K., Zare, M., Ramezani, M., & Khosravinia, B. (2022). Digital Currencies from a Jurisprudential Perspective with Emphasis on Mining, Transactions and Legitimacy. *Iranian Political Sociology*, 5(10), 3346–3363.
- Mohseni, H. (2014). *Administration of Civil Procedure Based on Cooperation and within the Framework of Procedural Principles*. Sahami Enteshar Company.
- Mohseni, H. (2021). The Judge's Own Reference to the Reason for the Invalidity of the Contract; The Manifestation of the Art of Procedure with the Implementation of the Principle of Adversarial Proceedings (Judgment No. 1137 Dated October 22, 2020 of the Second Chamber of the French Supreme Court). *Contemporary Comparative Studies*, 12(23), 135–153. <https://doi.org/10.22034/law.2021.42597.2752>
- Mohseni, H. (Trans.). (2016). *French Civil Procedure*. (4th ed.). Sahami Enteshar Company.
- Mousavi, A. H. (2016). The Supreme Court's Entry into Substantive Matters. *Journal of Private Law*, 13(2), 183–208. <https://doi.org/10.22059/jolt.2016.60947>

- Nahrini, F. (2012). *Incidental Claims and Their Characteristics*. (1st ed.). Sahami Enteshar Company.
- Nahrini, F. (2021). *Civil Procedure*, (Vol. 2, 2nd ed.). Ganj-e Danesh.
- Rasekh, M. (2009). *Supervision and Balance, Concept and Structure*. In *A Collection on the Path of Justice; Articles Dedicated to Professor Dr. Naser Katouzian* (1st ed.). University of Tehran Press.
- Roshan, M., Mozaffari, M., & Mirzaei, H. (2018). Investigating the Jurisprudential and Legal Status of Bitcoin. *Legal Research*, 22(87), 49–78. <https://doi.org/10.29252/lawresearch.22.87.49>
- Shahidi, M. (2014). *Effects of Contracts and Obligations*. (6th ed.). Majd Publications.
- Shams, A. (2014). Cause: The subject matter and its description in civil procedure. *Legal Research*, (65), 1–24.
- Talebzadeh, H. (2021). Dialectics of Justice and Public Order and the Synthesis of Citizenship Rights. *Ethical Research*, 12(2), 193–206. <https://doi.org/20.1001.1.23833279.1400.12.46.9.5>
- Vahdzadeh, S., & Malekzadeh, F. (2020). *The Jurisprudential and Legal Status of Digital Currencies*. (1st ed.). Khorsandi Publications.

COPYRIGHTS

©2025 by the authors. Published by University of Science and Culture. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی